

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

7-maxsus
son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 5/7 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Izzatullayev Bobirjon Izzatullayevich

XALQARO MUNOSABATLARDA RAQAMLI DIPLOMATIYANI TADQIQ ETISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	10-14
---	-------

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Mannopova Elzara Toraxanovna

HR TRANSFORMATION: COMPARATIVE ANALYSIS OF DEVELOPED AND DEVELOPING ECONOMIES CANADA AND UZBEKISTAN	15-21
--	-------

Загребельская Милена Владимировна

РАЗВИТИЕ ПРЕДИКТИВНОГО ПЛАНИРОВАНИЯ В СИСТЕМЕ МАТЕРИАЛЬНО- ТЕХНИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ НЕФТЕГАЗОВОГО КОМПЛЕКСА: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ, АДАПТИВНЫЕ И ЦИФРОВЫЕ ДРАЙВЕРЫ УСТОЙЧИВОСТИ	22-31
--	-------

Dr. Abror Kucharov and Dr. Jyoti Meshram

SECTORAL ANALYSIS OF INDIAN INVESTMENT IN UZBEKISTAN	32-42
--	-------

Суюнова Зухра

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА И АУДИТА ОСНОВНЫХ СРЕДСТВ В КОРПОРАТИВНОМ УПРАВЛЕНИИ	43-49
--	-------

Суюнова Фотима, Суюнова Саодат

ТУРИСТИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ УЗБЕКИСТАНА: ТРЕНДЫ, ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ	50-62
--	-------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Xudoyqulov Yo'lchi Azamqulovich

HARBIY TADQIQOTCHI FAOLIYATIDA FANLARARO YONDASHUVLARDAN FOYDALANISH ZARURATI	63-69
--	-------

Majitov Maxmud

G'ARB FALSAFASIDA SHAXS HAQIDAGI FALSAFIY FIKRLAR TADQIQI	70-76
---	-------

Latipov Sardor Shavkatovich

JAMIYATDA KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISHNING IJTIMOIIY ASOSLARI VA AMALGA OSHIRISH SHAKLLARI	77-81
--	-------

Ibraximova Dilorom Saloydinovna

HUQUQSHUNOS AXLOQIIY MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIIY ZARURIYATI	82-87
--	-------

Xolmirzaev Nodirjon Nizomjonovich

JADID MAKTABLARINING O'QITISH TIZIMI VA PEDAGOGIK MEROSI	88-91
--	-------

Muslimov Sherzod Akbarovich

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBURNING "BOBURNOMA" ASARIDA INSON VA OILA MUAMMOSI	92-96
---	-------

<i>Jantayev Maksud Ibragimovich</i> AL-XORAZMIYNING ILMIY TADQIQOT HAQIDAGI QARASHLARINING DOLZARBLIGI VA AHAMIYATI	97-101
---	--------

<i>Qosnazarova Palzada</i> TURKISTONDA JADIDCHILIK HARAKATI VA TA'LIM-TARBIYA, ADABIYOT MASALALARINING IJTIMOY-FALSAFIY ASOSLARI	102-106
--	---------

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Xasanova Sohibjamol Soatmurod qizi</i> TILNING KOGNITIV FUNKSIYASI VA AXLOQIY-BAHOLASH (YAXSHILIK/YOMONLIK) KATEGORIYALARINING KONSEPTUAL SHAKLLANISHI	107-110
---	---------

<i>Burxonova Go'yo'xon G'ulomovna</i> TIBBIYOT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA LOTIN TILI VA TIBBIY TERMINOLOGIYANI SAMARALI O'QITISH USHLUBLARI	111-115
---	---------

<i>Raxmonova Dildora Mirzakarimovna</i> JADID ADIBI – TO'LAGAN XO'JAMYOROV (TAVALLO) BADIY PUBLITSISTIKASINING TIL VA USHLUBI TAHLILI	116-122
---	---------

<i>Yuldasheva Ruxshona Rustamjon qizi</i> INGLIZ TILIDAGI OTLI KOLLOKATSIYALARNING LISONIY MODELLARI VA ULARNING O'ZBEK TILIGA TARJIMA JARAYONIDAGI ADEKVATLIK MUAMMOLARI	123-126
--	---------

<i>Xolmurotova Gulnora</i> ERKIN A'ZAMNING "OTOYINING TUG'ILGAN YILI" QISSASIDA USTOZ OBRAZI BADIY TALQINI	127-132
--	---------

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Kadirova Moxigul Xamitovna</i> SURISHTIRUVNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI	133-138
---	---------

<i>Xidoyatov Baxtiyar Batirovich</i> O'ZBEKISTON JINOYAT PROTSESSIDA SUDGA QADAR ISH YURITISHNING RIVOJLANISH TARIXI	139-147
--	---------

<i>Давронов Атобек Равшанович</i> УЧАСТИЕ СПЕЦИАЛИСТА В ОБЛАСТИ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СЛЕДСТВЕННЫХ ДЕЙСТВИЯХ ПО УГОЛОВНЫМ ДЕЛАМ	148-155
---	---------

<i>Alishayev Sobir Tursunboyevich</i> JINOYAT ISHLARI BO'YICHA SUDLOVGA TEGISHLILIKNI ANIQ BELGILASHNING HUQUQIY VA AMALIY AHAMIYATI	156-161
--	---------

<i>Mamatmurodov Farrux</i> THE UNIQUENESS OF THE SUKUK FINANCIAL INSTRUMENT. THEORETICAL ANALYSIS OF THE UNIQUE SIMILARITIES AND DIFFERENCES BETWEEN SUKUK AND BONDS	162-168
---	---------

<i>Худайбергенов Бахрам, Эгамбердиев Ферузбек</i> ПОДАЧА ЖАЛОБ И РАССМОТРЕНИЕ ИХ СЛЕДСТВЕННЫМ СУДЬЕЙ НА ДОСУДЕБНОЙ СТАДИИ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА	169-180
---	---------

<i>Хайдарова Хилола Анваровна</i> ЮРИДИЧЕСКАЯ ПРИРОДА ЗАВЕЩАНИЯ КАК ОСНОВНОГО СПОСОБА РАСПОРЯЖЕНИЯ НАСЛЕДСТВЕННЫМИ ПРАВАМИ	181-186
<i>Normatov Ermatat</i> SHAHAR AHOLISINING ATROF-MUHITNI MUHOFAZA QILISHDAGI HUQUQLARI VA MAJBURIYATLARI	187-196
<i>Abdurasulova Xadichaxon Ravshanbek qizi</i> MEHNAT QONUNCHILIGINI BUZISH BILAN BOG'LIQ JINOYAT QONUNI NORMALARINING RIVOJLANISH TARIXI	197-205
<i>Xazratov Mexriddin Faxriddin o'g'li</i> THE CONCEPT OF DIGITAL SERVICES AS AN OBJECT OF CIVIL LAW RELATIONS	206-210
<i>Mamataliyeva Shahnoza Xushmamat qizi</i> ISHNI SUDGA QADAR YURITISH BOSQICHIDA JINOYAT PROTSESSI ISHTIROKCHILARINING XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	211-218
<i>Abduazizov Doniyor Baxtiyor o'g'li</i> USTUN MUZOKARA KUCHI VA UNING SUISTE'MOLLIK SHAKLLARI: GERMANIYA, YAPONIYA VA JANUBIY KOREYA AMALIYOTINING QIYOSIY TAHLILI	219-228
<i>Uralov Sarbon Sardorovich</i> AXBOROT TEXNOLOGIYALARI ORQALI SODIR ETILAYOTGAN FIRIBGARLIK JINOYATLARI TAHLILI	229-236
<i>Abdurashidov Abdurauf Abdurashidovich</i> VOYAGA YETMAGANLAR TOMONIDAN SODIR ETILGAN BEZORILIK JINOYATLARINING XUSUSIYATLARI	237-243
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Rashidov Anvarjon Sharipovich</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARI METODIKASIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI	244-248
<i>Maydonova Sabokat Sadulloyevna</i> O'QUVCHILARNING KITOBXONLIKKA BO'LGAN QIZIQISHINI OSHIRISHDA OILA VA MAKTAB O'RTASIDAGI HAMKORLIKNING INNOVATSION USULLARI	249-253
<i>Jo'rayeva Zarifa Oltinboy qizi</i> JISMONIY TARBIYA DARSLARINI TASHKIL ETISHDA DAM OLISH DAQIQALARI VA PAUZALARI	254-259
<i>Kulidjanova Yulduzxon Inomjon qizi</i> AKADEMIK LITSEYLARDA ZAMONAVIY RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR IMKONIYATLARIDAN FOYDALANISH ("INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI" FANI MISOLIDA)	260-267
<i>Нажметдинова Наргиза Сайфетдиновна</i> ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ГОТОВНОСТЬ К ЭПОХЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА: АНАЛИЗ КОМПЕТЕНЦИЙ УЧИТЕЛЕЙ ИНФОРМАТИКИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИХ РАЗВИТИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	268-277
<i>Haqberdiyev Baxtiyor, Ismog'ilova Madinabonu, Ro'ziqulova E'zoza</i> INTERYER DIZAYNIDA RANGLAR PSIXOLOGIYASI	278-282

Kutliyeva Feruzaxon Yusupovna

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARI KOMPETENTLIGINI

TAKOMILLASHTIRISH BO'YICHA ILG'OR XORIJIY TAJRIBA TAHLILI 283-289

Received: 4 August 2025
Accepted: 10 August 2025
Published: 30 August 2025

Article / Original Paper

USING THE CAPABILITIES OF MODERN DIGITAL TECHNOLOGIES IN ACADEMIC LYCEUMS (ON THE EXAMPLE OF THE SUBJECT "INFORMATICS AND INFORMATION TECHNOLOGIES")

Kulidjanova Yulduzxon Inomjon qizi QDU

Academic Lyceum Informatics and IT teacher

Independent researcher Tashkent University of Applied Sciences

E-mail: kulidjanova@internet.ru

Abstract. The article discusses solutions aimed at preparing students for independent life by developing 21st century skills of modern education, developing creativity and teamwork, finding adequate solutions in non-standard conditions, appropriate to economic and environmental trends, educating young people who can show high results by participating in international assessment programs, and helping them to properly use the capabilities of modern digital technologies.

Keywords: digital technology, digitalization of education, multimedia technologies, modernization of education, information security of students, electronic textbook, electronic textbook, hypertext.

AKADEMIK LITSEYLARDA ZAMONAVIY RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR IMKONIYATLARIDAN FOYDALANISH ("INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI" FANI MISOLIDA)

Kulidjanova Yulduzxon Inomjon qizi

QDU akademik litsey Informatika va AT fani o'qituvchisi

Toshkent Amaliy fanlar universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. Maqolada o'quvchilarni zamonaviy ta'limning XXI asr ko'nikmalarini shakllantirish orqali mustaqil hayotga tayyorlash, ijodkorlikni shakllantirish va jamoa bo'lib ishlashni o'rgatish, nostandart sharoitlarda to'g'ri, iqtisodiy, ekologik trendlarga mos adekvat yechimini topish, xalqaro baholash dasturlarida ishtirok etib yuqori natijalarni ko'rsata oladigan yoshlarni tarbiyalash hamda ularni zamonaviy raqamli texnologiyalar imkoniyatlaridan to'g'ri foydalanishga qaratilgan yechimlar haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: raqamli texnologiya, ta'limni raqamlashtirish, multimedia texnologiyalari, ta'limni modernizatsiya qilish, talabalarning axborot xavfsizligi, elektron darslik, elektron o'quv qo'llanma, gipermatn.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI7Y2025N38>

"Informatika va axborot texnologiyalari" fani akademik litseylarda ta'limning 1-2 bosqich o'qitiladi. Fanning umumiy hajmi 104 soatdan iborat bo'lib, bundan 72 soati ma'ruza, 32 soati mustaqil ta'lim mashg'ulotlaridan tashkil topadi. Akademik litseylarda Informatika va axborot texnologiyalari fanini o'qitishning asosiy maqsadi: O'zbekiston Respublikasining rivojlanishida raqamli savodxonlik va madaniyatni tanqidiy fikrlash hamda kreativ axborot-kommunikatsion kompetensiyalarni yosh avlodlarda shakllantirish uchun sharoit yaratish, o'quvchilarda XXI asr ko'nikmalarini shakllantirish orqali mustaqil hayotga tayyorlash, ijodkorlikni shakllantirish va jamoa bo'lib ishlashni o'rgatish, nostandart

sharoitlarda to'g'ri, iqtisodiy, ekologik trendlarga mos adekvat yechimini topish, xalqaro baholash dasturlarida ishtirok etib yuqori natijalarni ko'rsata oladigan yoshlarni tarbiyalash.

Akademik litseylarda Informatika va axborot texnologiyalari fanini o'qitishning asosiy vazifasi:

- akademik litseyning barcha bosqichlarida "Informatika va axborot texnologiyalari" fanini uzluksiz ta'limda o'qitish tizimini yaratish;
- "Informatika va axborot texnologiyalari" fanini o'qitishning zamonaviy shakl, usul va texnologiyalari, mazmuni, uning moddiy-texnik ta'minotini modernizatsiyalash va kadrlar salohiyatini oshirish;
- Intellektual salohiyat va raqamli madaniyatni shakllantirish;
- Zamonaviy axborot kommunikatsiya texnologiyalari asosida hayotiy muammolarni yechish, loyihalashtirish, modellashtirish va boshqarish kabi universal faoliyatlarni o'zlashtirish.

Bugungi kunda ta'lim jarayonida Web texnologiyalar imkoniyatlaridan foydalanib, dars mashg'ulotlarining sifatini oshirishga e'tibor qaratilmoqda. Shu sababli talabalarda fanlarga bo'lgan qiziqishlarini yanada oshirish uchun Web texnologiyalardan foydalangan holda darslarni mustaqil o'zlashtirishlari uchun elektron ta'lim resurslari yaratishga ehtiyoj sezilmoqda. Hozirgi davrda kompyuter kirib bormagan biror soha qolmadi hisob. Kompyuter bilan birinchi duch keladigan soha — bu ta'lim sohasidir. Chunki, har bir mutaxassis avvalambor maktab, kollej, universitet va institut kabi o'quv muassasalarida o'qib, kadr sifatida jamiyatda o'z o'rniga ega bo'ladi.

Biz o'quvchilarga bugungi kunda zamonaviy axborot kommunikatsion texnologiyalarni qo'llash orqali bilimlarni mukammal darajada yetkazib berishimiz mumkin. Bu holatda kompyuter bilan muloqotni osonlashtirish, uning e'tiborini tortish, qiziqtirish uchun ma'lumotingizni boshqalarga qanday qilib eng qulay va samarali tarzda yetkazish mumkinligi to'g'risida savol tug'iladi. Multimedia texnologiyalari (multi – ko'p, media – muhit) – bir vaqtning o'zida ma'lumot taqdim etishning bir nechta usullaridan foydalanishga imkon beradi: matn, tasvir, audio va video [1]. Multimediali texnologiyaning eng muhim xususiyati interfaollik – axborot muhiti ishlashida foydalanuvchi ta'sir o'tkaza olishga qodirligi xisoblanadi. So'nggi yillar davomida ko'plab multimediali dasturiy maxsulotlar yaratildi va yaratilmoqda: ensiklopediyalar, o'rgatuvchi dasturlar, kompyuter taqdimotlari va boshqa. Multimediali elektron ta'lim resurslarini yaratish muallifning mahorati, tajribasi va fantaziyasiga bog'liq. Zamonaviy o'qitish vositalariga hozirgi kunda elektron o'quv materiallarini kiritishimiz mumkin. Bularga elektron o'quv qo'llanmalar, elektron darsliklar, elektron nashrlar va h.k. kiritamiz. Elektron darslik bu mavjud o'quv qo'llanma, darslikning undan foydalanuvchiga qulaylik yaratish maqsadida maxsus dasturiy vositalar yordamida ixcham holatga keltirilgan ma'lumotlar to'plamidan iborat. Elektron darslik tayyorlashda taqdim etilayotgan ma'lumotlar undan foydalanuvchilarga qulay, qiziqarli va kerakli bo'lishligi ahamiyatlidir [3; 249-250 b.]. Turli xil manbalarda elektron o'quv resurslarga quyidagicha ta'riflar berilgan:

Elektron o'quv qo'llanma — bu grafik, matnli, raqamli, tovushli, musiqiy, video, foto va boshqa turdagi axborotlar majmuasi. Elektron nashr ixtiyoriy ma'lumot tashuvchilarda — magnit va optik disklarda, shuningdek kompyuter tarmoqlarida amalga oshirilishi mumkin;

Elektron o'quv qo'llanma — mos ilmiy-amaliy bilimlar sohasiga oid tartiblangan materiallardan iborat bo'lishi kerak, ta'lim oluvchilar va talabalarning faol va ijodiy tarzda bu

sohaga oid bilim, ko'nikma va malakaga ega bo'lishlarini ta'minlashi kerak. Elektron o'quv nashri yuqori darajada ijro etilganligi va bezatilganligi, axborotlarning to'liqligi, metodik ko'rsatmalar sifati, texnik ijro sifati, ko'rgazmalilik, mantiqiylik va ketma — ket ifoda uslubi bilan ajralib turishi kerak.

Elektron o'quv qo'llanma — bu elektron shaklda taqdim etilgan va uning bir qismidan boshqa qismiga bir zumda o'tish imkonini beradigan tarmoqlanuvchi aloqa tizimi bilan ta'minlangan matn[4;56-57b]

Elektron o'quv qo'llanmani foydalanish uchun tayyorlash quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

- Testdan o'tkazish;
- Foydalanish uchun ko'rsatmalar yozish;
- Metodik ta'minotni ishlab chiqish;
- Ro'yxatdan o'tkazish uchun materiallarni tayyorlash;
- Elektron o'quv qo'llanmani ro'yxatdan o'tkazish va grif olish;
- Elektron o'quv qo'llanmani himoyalash va tarqatish.

Elektron o'quv qo'llanma – ma'lum yo'nalish va mutaxassislikning davlat ta'lim standartlariga to'liq mos tuzilgan yuqori ilmiy uslubiy darajada yaratilgan o'quv nashridir. Elektron o'quv qo'llanma – bu o'quv qo'llanmani qisman yoki to'liq o'rnini bosuvchi va mazkur turdagi nashr sifatida rasmiy tasdiqlangan elektron nashrdir .

Elektron o'quv qo'llanma oddiy o'quv qo'llanmani to'ldiradi va quyidagi hollarda yanada samaralidir:

- bir lahzada qayta bog'lanishni ta'minlaydi;
- oddiy o'quv qo'llanmalarda izlash qiyin bo'lgan ma'lumotlarni tez topish imkonini beradi;
- gipermatnli izohlarga ko'p marta murojaat qilishda vaqtni sezilarli darajada tejaydi;
- qisqa matn bilan birga namoyish qiladi, aytib beradi, modellashtiradi va hokazo;
- muayyan bo'lim bo'yicha bilimlarni tez tekshirish imkonini beradi.

Oxirgi 20 yil mobaynida elektron o'quv qo'llanma bilan bog'liq tushunchalar va unga bo'lgan talablar ahamiyatli tarzda o'zgardi. Elektron o'quv qo'llanmalarni mualliflari ko'plab bahs munozaralar va eskicha qarashlarga qarshi chiqishlari natijasida elektron o'quv qo'llanma tushunchasining ma'lum shakl-shamoili, talablari yuzaga keldi.

Quyida elektron o'quv qo'llanmaga bog'liq asosiy tushunchalarni keltirib o'tamiz:

Elektron nashr (EN) - bu grafikli, matnli, raqamli, nutqiy, musiqiy, video, foto va boshqa ma'lumotlar, shuningdek foydalanuvchining bosma xujjatlari majmuasidir. Elektron nashr istalgan elektron ma'lumot tashish qurilmalarida tarqatilishi mumkin — magnitli (magnitli lentalar, magnitli disk), optik (CD — ROM, DVD, CD — R, CD — I, CD+), shuningdek, kompyuter tarmoqlari orqali tarqatish mumkin .

O'quv elektron nashr (O'EN) — ilmiy-amaliy bilimlar sohasiga mos keladigan tartiblashtirilgan ma'lumotlarni o'z ichiga olishi, talabalar va o'quvchilar tomonidan bu sohaga oid bilim, ko'nikmalarni ijodiy va faol egallashlarini ta'minlashi kerak.

Elektron darslik (ED) - ma'lum yo'nalish va mutaxassislikning Davlat ta'lim standartlariga to'liq mos tuzilgan yuqori ilmiy-uslubiy darajada yaratilgan asosiy o'quv elektron nashrdir. Gipermatn - bu elektron shaklda berilgan va tarmoqlangan, tizimli

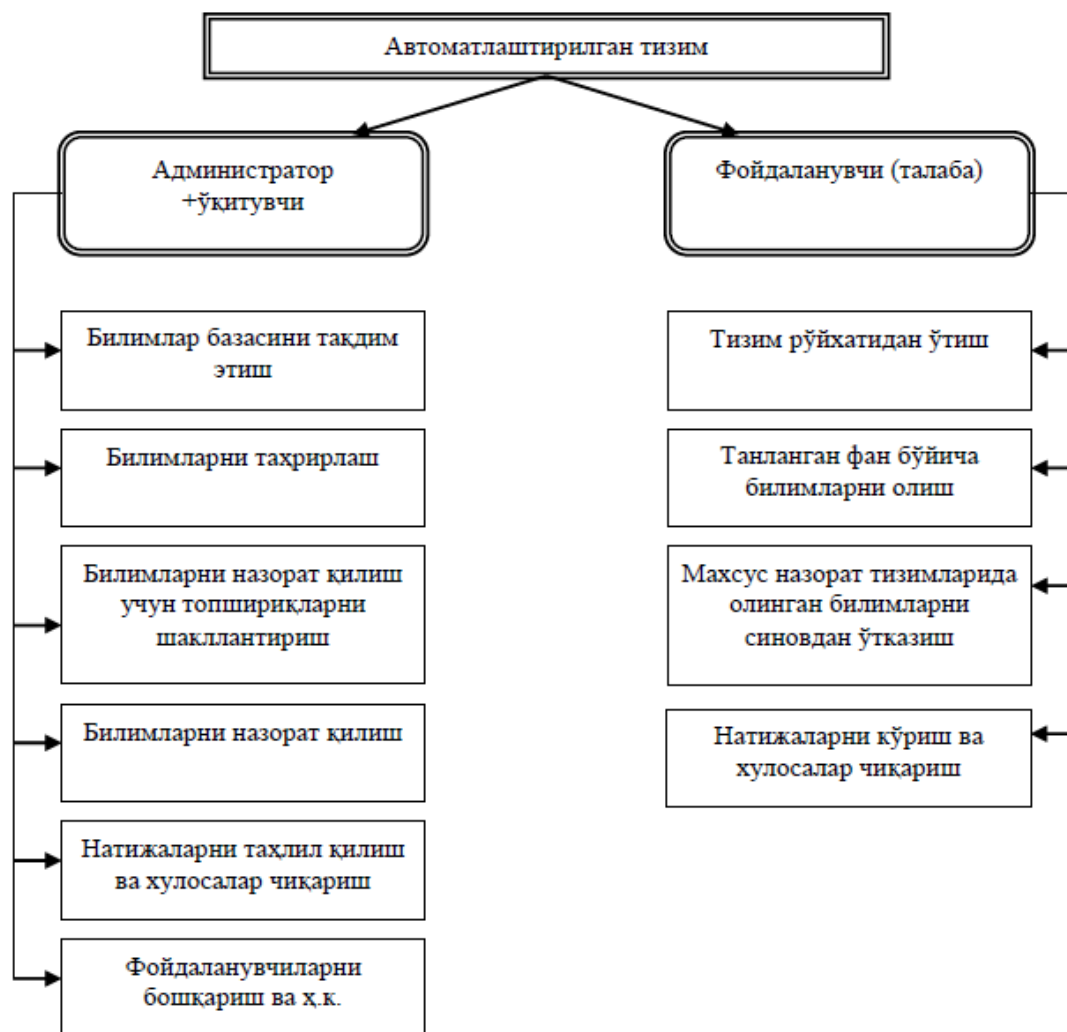
bog'lanishli, bir fragmentdan ikkinchisiga bir lahzada o'tishni ta'minlaydigan matndir. Shuningdek, o'quv qo'llanma tayyorlashda videodarslarning ahamiyat juda katta. Videodars — qisqa, ma'lum bir formula yoki jarayonni talqin qilish uchun yaratilgan rolik. Bichimi (formati) TV — ko'rsatuvda o'xshash. Odatda bunday videodarslar uchun oldindan “ mukkamal ” senariy tuziladi. Har bir aytiladigan jumla va kadrda ko'rsatiladigan elementlar oldindan rejalashtiriladi.

Videodarsdan foydalanishning 10 ta afzalligi:

1. O'tilgan darsni qayta qayta ko'rish mumkin;
2. Ko'p o'quvchilarni bitta monitoring oldiga to'plab olmaydi;
3. Har bir darsni, o'quvchining qabul qilish tezligiga moslashtirish mumkin bo'ladi;
4. Uyga vazifalarni mustaqil shug'ullanish uchun yo'naltirish imkoniyati yuzaga keladi;
5. Oddiy qog'oz tashuvchida ko'rsatish imkoni chegaralangan mikro va makro jarayonlarni ko'rsatish imkoniyatining mavjudligi;
6. Darsning ko'rgazmalilik darajasini oshishi;
7. O'qituvchi va o'quvchini o'quv yuklamasini yengillashtirish imkonini berishi;
8. Videodars yordamida loyiha uslub (metod) larini qo'llash imkoniyatining mavjudligi;
9. O'quvchilar qo'lidagi gadjetlar yordamida BYOD texnologiyasini ishga tushirish imkonining paydo bo'lishi;
10. BYOD ishga tushirilsa, o'quvchilarda gadjetlardan foydalanish madaniyati oshirishga erishish mumkin.

Web texnologiyalar yordamida elektron ta'lim o'quv resursini yaratish texnologiyalari

O'qitish jarayonlarini vertuallashtirish masalasining yechimini olishda web-texnologiyalarga asoslangan avtomatlashtirilgan tizim ishlab chiqildi. Bu tizimdan foydalanuvchilarni ikki guruhga ajratilgan bo'lib, ular oddiy foydalanuvchi (talaba, mustaqil ta'lim oluvchi)lar va tizim administratori (server administratori, o'qituvchi) (2.2.1-rasm).

2.2.1-rasm. Avtomatlashtirilgan tizimning foydalanuvchi interfeysi.

Yuqorida tasvirlangan funksional sxema asosida ishlovchi tizimni ishlab chiqishda tizimga qo'yilgan talablar va uning imkoniyatlarini hisobga olgan holda quyidagi texnologiyalardan foydalanildi:

1. Tizimning masala yechimini tekshiruvchi qismni yaratishda Borland Delphi dasturlash muhiti tanlab olindi. Bizga ma'lumki, Delphi tili rivojlanayotgan dasturlash tillaridan biri hisoblanadi. Bu tilning asosiy afzalliklaridan biri shundaki, uning boy komponentlar bibliotekasi (VCL) yordamida qisqa muddat ichida dasturiy vositalar ishlab chiqish mumkin.

2. Ma'lumotlar bazasini loyihalash va ishlab chiqishda MySQL ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimi tanlab olindi, chunki bu ma'lumotlar bazasi juda katta samaradorlikka ega bo'lib, yirik loyihalar uchun ham qo'llanilgan yaxshi natijalarga erishish mumkin.

3. Delphi da ishlab chiqilgan dasturiy vosita va MySQL ma'lumotlar bazasini bog'lash uchun Delphi ning standart dbExpress bibliotekasi o'rniga tezkor va ixcham Zeos-Lib bibliotekasi qo'llanildi. Chunki bu biblioteka MySQL dan boshqa ma'lumotlar bazasi bilan ham (masalan, Oracle, MS SQL) bog'lanish imkonini beradi.

4. Web-interfeysni ishlab chiqishda PHP ssenariylar tili tanlab olindi. SHuni alohida ta'kidlash lozimki, Web-interfeys to'liq ob'ektga mo'ljallangan dasturlash prinsiplari asosida ishlab chiqilgan. Bu tizimni kengaytirish va takomillashtirishda ancha qulayliklar beradi. SHu bilan birgalikda tizim interfeysida HTML, CSS va JavaScript elementlaridan to'liq foydalanilgan.

Bu o'z navbatida foydalanuvchi qo'shimcha dasturiy vositalarni o'rnatishdan xalos etadi, ya'ni tizimdan foydalanish uchun faqat Web-brouzerning bo'lishi etarli bo'ladi.

5. Web-interfeysning foydalanuvchi uchun qulayligi va interaktivligini oshirish maqsadida MooTools Framework qo'llanilgan. Freymvorkning qulayligi shundaki, unda AJAX texnologiyasini qo'llash va DOM manipulyatsiyasi uchun tayyor instrumentlar paketi mavjud [5].

2.2.2-rasm. Tizim Web-interfeysi

Ishlab chiqilgan tizim ikkita rejimda ishlay oladi:

1) Ta'lim muassasasi lokal tarmog'ida fanlarni o'qitishda amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari jarayonida foydalanish rejimi;

2) Internet tarmog'ida on-layn rejimida bilimlarni mustaqil tekshirish uchun qo'llaniladigan rejimi.

Bu ikkala rejimda ham tizim klient-server texnologiyasi prinsiplari asosida ishlaydi (2.2.2-rasm).

Tadqiqot davomida pedagogika Oliy ta'lim muassasalari Matematika-informatika ta'lim yo'nalishlarida o'qitiladigan "Tarmoq texnologiyalari" fanini bo'yicha elektron axborot-ta'lim resursi yaratildi.

Ushbu elektron axborot- ta'lim resursi *talabalar uchun*:

- fanni ixtiyoriy vaqtda kompyuter yordamida o'rganish;
- tezda o'rgana olmagan bilimlarni qayta-qayta video, matn, taqdimot, iboralarning izohli lug'ati ko'rinishida o'rganish;
- mustaqil ta'lim mavzularini erkin tanlash;
- fanning modullari bo'yicha nazariy ma'lumotlarni o'rganib borish

- amaliy va laboratoriya topshiriqlarni o'z vaqtida topshirish;
- mutaxassislik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga oid videodarslarga murojaat qilish, ulardan foydalanish;
- test savollariga javob berib o'zini o'zi baholash;
- mutaxassislikka oid davlat interaktiv xizmatlarni o'rganib, o'z xulosalariga ega bo'lish kabi imkoniyatlarni beradi.

Fan o'qituvchisi uchun esa:

- fan mavzularini o'qitish bo'yicha uslubiy ko'rsatmalarni olish;
- mavzulardagi nazariy ma'lumotlarni ko'zdan kechirish va kerakli vaqtda undan foydalanish;
- talabalarning o'zlashtirish darajalarini test orqali aniqlash;
- fanni o'qitishda taqdimot slaydlaridan foydalanish;
- talabalarga amaliy, laboratoriya mashg'ulotlari topshiriqlari va mustaqil ta'lim mavzularini taqdim qilish kabi imkoniyatlarni yaratadi.

Yaratilgan elektron axborot-ta'lim resursidan foydalanish metodikasi quyidagilardan iborat:

"Ma'ruza mashg'ulotlari" bo'limi yordamida talabalar Tarmoq texnologiyalari faniga oid ma'ruza mashg'ulotlari bilan tanishib chiqadilar.

"Amaliy mashg'ulotlar" bo'limida Tarmoq texnologiyalari faniga oid amaliy mashg'ulotlari joylashtirilgan.

"Laboratoriya mashg'ulotlari" bo'limida Tarmoq texnologiyalari faniga oid laboratoriya mashg'ulotlari o'rin olgan.

"Mustaqil ta'lim topshiriqlari" tugmasidan talabalar mustaqil ta'lim topshiriqlarini ko'rishlari va ularni namunaviy topshiriq baholariga moslab tayyorlashadi.

"Video yo'riqnomalar" tugmasida fanning o'quv dasturida berilgan mavzular bo'yicha video darslar takomillashtirilgan ko'rinishda joylashtirilgan.

"Test savollari" tugmasidan talabalar fanga oid test topshiriqlarini ishga tushirishlari, o'z bilimlarini sinab ko'rishi va o'zini-o'zi baholaydi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, zamonaviy Web-texnologiyalar asosida ishlab chiqilgan elektron ta'lim resursi talaba (foydalanuvchi)ning bilim, ko'nikmalarini baholashda obyektiv yondashish imkoniyatlarini beradi. Bundan tashqari, ushbu tizim hozirgi davrning dolzarb talablaridan biri bo'lgan, talabaning mustaqil ishlashi uchun etarli darajada ko'nikmalar hosil qilishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. https://www.researchgate.net/publication/349102060_Elektron_resurlarni_yaratish_tehnologiyasi.
2. https://www.researchgate.net/publication/349102060_Elektron_resurlarni_yaratish_tehnologiyasi.
3. Begimqulov U.SH. Oliy pedagogik ta'lim tizimiga zamonaviy axborot va kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etishning ilmiy-metodik asoslari: Ped.fan. dok. ... dis. –Toshkent: TDPU, 2007. -250 b.
4. Zakirova F., U.Muxamedxanov, Sh.Sharipov, R.G.Isyanov, F.Esonboboev, S.Dottoev. Elektron o'quv-metodik majmualar va ta'lim resurslarini yaratish metodikasi. Metodik qo'llanma. – T.: OO'MTV, 2010. – 57 b.

5. <https://www.researchgate.net/publication/349102060> Elektron resurlarni yaratish texnologiyasi.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/7 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).